

KEMENES TAMÁS

ANGYALI SZIKRA

Tallai Gábor – Futaki Attila: *Budapest angyala*. Közép- és Kelet-Európai Történelem és Társadalom Kutató-sáért Közalapítvány, Budapest, 2017, 60 oldal

Tallai Gábor és Futaki Attila impozáns külsejű képregényalbuma, a *Budapest angyala* az '56-os forradalom 60. évfordulója alkalmából, bő fél évvel ezelőtt jelent meg – ám a hazai kritikának ennél sokkal kevesebb idő, mindössze néhány hét elegendő volt ahhoz, hogy (részben még a könyvesbolti megjelenés előtt) többé-kevésbé „kicsinálja”. Nagy Krisztián pár szavas összegzése szerint a képregény szép ugyan, „de lelke, az nincs neki”.¹ Baski Sándor sem vacakolt túl sokat a Magyar Narancsban, ő már kritikája címében kvázi le is teszi a lantot, *ab start* „kurzusképregénynek” nevezve az albumot.² Bayer Antal bár nem tartja „silány propagandaanyagnak” a művet (sőt mint írja, „erről szó sincs”), de azért, biztos ami biztos, elejétől a végéig tökéletesen félreérti. Olyasmiket kér rajta számon, amiket a történet – véleményem szerint teljesen világosan megfogalmazott, érthetően játékba hozott – tétjeire tekintve kevésbé tisztességes, mi több, talán egyáltalán nem is (lenne) lehetséges.³ Végezetül – bátraké a szerencse – Szűcs Gyula kifejezett történelemhamisítással, „sajátos múltértelmezéssel” vádolja a szöveg szerzőjét, Tallai Gábort, aki szerinte – ha egy üzlet beindul! – egész egyszerűen „hülyének nézi” az olvasót.⁴

Igencsak meglepő, sőt a maga nemében szinte példátlan jelenség, hogy egy viszonylag egyszerű, ám annál fontosabb és érzékenyebb alkotás értelmezése során ily sok gyakorlott – és egyébként kiváló – kritikus „eltévedjen”; hogy ennyire *ne akarja, esetleg ne tudja észrevenni az elé adott anyagba befoglalt feszültségeket, kérdéseket, érzelmeket – voltaképpen a művet magát*. Bayer *Budapest angyala – csalódás luxuskivitelben* című írásában – a kritikahullám talán legjellemzőbb darabjában – például teljesen helyesen jegyzi meg ugyan, hogy a képregényalbumból „hiányzik [...] a felkelés tömeges jellege”, s hogy nem követhetjük nyomon benne „a forrongást, a város lakóinak hangulatát, az utcai harcok alatt kapualjakban meghúzódó pesti járókelőket, az eseményeket a zárt ablakok mögött riadtan vagy haragos tehetetlenséggel elszenvető átlagembert” sem. Az már azonban tényleg felfoghatatlan, hogy e „különös jelenségekkel” szembesülve pontosan miféle rejtelmes okból kifolyólag nem teszi fel az egyszerű, minden befogadó számára bizvást ajánlható kérdést, tudniillik azt, hogy: miért? Vajon mit szeretne

¹ NAGY Krisztián: *Budapest angyala – bosszúvagy történelmi kulisszák között*, Geekz.444.hu, <https://geekz.444.hu/2017/04/07/budapest-angyala-bosszuvagy-tortenelmi-kulisszak-kozott>.

² BASKI Sándor: *Kurzusképregény*, Magyar Narancs 2017/15., <http://magyarnarancs.hu/konyv/kurzusképregeny-103505/?orderdir=novekvo>.

³ BAYER Antal: *Budapest angyala – csalódás luxuskivitelben*, NeroBlanco.blog.hu, http://neroblanco.blog.hu/2017/04/01/budapest_angyala_csalodas_luxuskivitelben.

⁴ SZÜCS Gyula: *A szép '56-os képregény, ami nem lett kész a forradalom 60. évfordulójára*, Nerdblog.blog.hu, http://nerdblog.blog.hu/2017/10/23/1956_forradalom_56_kepregeny_futaki_attila_tallai_gabor_budapest_angyala.

ábrázolni, megmutatni a szerző, Tallai Gábor, ha egyszer szemlátomást nem „az eseményeket a zárt ablakok mögött riadtan vagy haragos tehetetlenséggel elszenvadó átlagembert” stb.⁵

A képregény főszereplője, Angyal János (nem feltétlenül azonosítandó a címszereplő angyallal!) egykor '56 bátor harcosa volt, az egyik „pesti srác”. A Forradalom aljas leverése után az USA-ban telepedett le, ahol – mint megtudjuk – „taxisként kezdte, aztán több találmánya lett, mint a detroiti fejeseknek összesen”, ennek köszönhetően „motorguruvá”, híressé, dollármilliomossá vált. John Angelnek – mert immár így hívják hősünket – nagyon helyén van a szíve és az esze, de távolról sem „főállású hős” – mi sem áll tovább tőle. Sőt a tengerentúli új élet évtizedei alatt termetes pocakot eresztett – s most, a félbetépett és hamarosan „Krisztusi korba” lépő Forradalom egykori hősie alakja úgy álldogál medencés, teraszos, pazarlóan gazdag San Diego-i luxusszállójában, hogy elsőre nem is igazán értjük, mit akarhat (még) tőlünk. Ellen-önmagának tűnik, ahogyan a szép, éjszakai fények közt lebegő San Diego pedig a szétlőtt Budapest ellen-helyének. Csakhogy épp az újabb nagy fordulat percében kapcsolódunk a történetbe. Angyal János ugyanis újságot tart a kezében, és ezt olvassa benne: „Új nagykövetet neveztek ki Magyarországra. Petrov ragaszkodik hozzá, hogy a budapesti Corvin közben vegye át a kinevezését.” Jánosunk a hírt látva azonnal a hazautazás mellett dönt – mégpedig nem maga vagy felesége, hanem egy bizonyos „Ádám miatt”. Elsőre úgy tűnik, Ádám a házaspár fia lehet, aki előtt parkolópályára állt hősünk nem akar – sem most, sem a későbbiekben – szegyenben maradni. Csak később tudjuk meg, hogy nem egészen erről van szó: Ádám ugyanis János jelenlegi felesége, Éva „forradalmi szerelme” volt, a lassan kirajzolódni tűnő új és szabad világba érkező „első emberpár” egyik fele – akit épp az „újonnan kinevezett nagykövet”, Petrov és emberei gyilkoltak le még '56-ban, a pesti utcán. Ez a szép félreértés – melyet majd újból aláhúz és megkapóan bont ki Ádám részletesen és kínkeserves lassúsággal felidéződő haláltusája, melynek során Jánost folyamatosan az apjának nézi, s mindvégig így, fiaként beszél hozzá –, szóval ez az igen szép félreértés jóformán egyetlen határozott mozdulattal egy olyan szimbolikus térbe emeli (és mindvégig ott is tartja) a Budapest Angyalát, ahol *szerelem és szabadságfelkelés, egyéni és általános, angyal és Angyal, személyes reváns és '56 tüzes-teljes folytatása, beteljesítése közt már nincs is igazán különbség...*

Angyal János tehát hazautazik. '88-at írunk. No, de milyen '88-at!

A képregény ellen felhozott egyik lehangosabb és talán leginkább pusztítóan szánt vád szerint Tallai Gábor teljesen hamisan ábrázolja a '88-as magyarországi állapotokat, a szűkebb és tágabb értelemben vett (geo)politikai környezetet. Bayer Antal a fentebb már idézett recenziójában ezzel kapcsolatban így ír: a *Budapest angyala* egyik alapvető hibája, hogy „a peresztrojka és a glasznosztij idejére helyezi az író a cselekményt: nehéz elhinni, hogy Gorbacsov olyan érzéketlen és buta lett volna, hogy egy Petrov-félét nevezzen ki budapesti nagykövetnek. [...] '88 októberében már rendesen beindult a pezsgés, a magyar pártvezetés kapkodott, szólalásokat puffogatott, és inkább csak futott az események után – ennek meg aztán végképp nincs

⁵ Természetesen az említettekén kívül még bőségesen születtek kritikák a *Budapest angyaláról*. Ezek viszont zömmel meglehetősen sematikusra sikeredtek, többnyire kimerülnek az általánosságok szintjén. Komoly tévedései és „lukra futásai” ellenére valamelyest üdítő kivételként említhető SZABÓ Dominik Ekultura.hu-n megjelent, őszinte érdeklődés mellett megírt recenziója: <http://ekultura.hu/olvasnivalo/ajanlok/cikk/2017-05-02+10%3A00%3A00/tallai-gabor-futaki-attila-budapest-angyala>.

semmi nyoma a történetben. Értelmesebb, hihetőbb lett volna az '56-ban Budapesten nagykövet Andropov vagy a keményvonal utolsó fellángolását képviselő Csernyenko rövid főútkári regnálásnak az idejét becélozni.” Majd mindehhez még hozzát teszi, hogy „Ezek nem »lényegtelen apróságok«: ha az a cél, hogy ne feledjük a történelmüket, elődeink tetteit, ügyelni kell a részletekre”. Itt persze ismét azzal a fentebb már vázolt, különös „félreértéssel” van dolgunk, miszerint a kritikus inkább feltételezi azt a képtelenséget, hogy Tallai Gábor úrnak, a Terror Háza Múzeum történész-programigazgatójának fogalma sincs a magyar történelemről. Így azt sem tudja, mi fán terem Gorbacsov, a glasznoszt, meg persze '88 – mint hogy egy egyszerű pillantást vessen az elébe adott képregényoldalakra, és *abból próbáljon kiokumálni magának valamit, ami azokon megjelenik*. És nem olyasmikből, amik viszont – nyilvánvalóan – nem.

Az album közepén elhelyezkedő, szakadékszerűnek ható (távrolról talán a „lyukas zászló” képét is felidéző) fekete-fehér visszaemlékezés-blokk – a pimaszul fiatal Ádám lassú haldoklásával, az eddig csak sejteni engedett kis-nagy szólások szép kibomlásával, Petrovval és olykor lélegzetelállítón izgalmasra snittelt akciójeleneteivel a mű magasan legsűrűbb, legpörgősebb, egyben legmelankolikusabb része. Talán János repülőúton előáradó emlékeit látjuk ezeken a képeken? Esetleg Éva emlékképeit? Vagy – furcsa módon – valamiképpen a torzóban maradt jelent? Mindenesetre egy dolog biztossá válik: a *Budapest angyala*, Ádámmal és Évával, a finom kézzel USA-vá maszkírozott mai Magyarországról *nem is annyira máshová, sokkal inkább '88-ba*, „az utolsó pillanatba” vissza-haza(idő)utazó Jánossal, s velünk – valójában nem más, mint nemes érzelmektől vezetett kísérlet '56 gyötrelmes-lehetetlen „újjáteremtésére”, folytatására, jelenvalóvá tételére. Egy képregény erejéig.

Az újráteremtésnek az effajta forró igényét – elmulasztottságát-lehetetlenségét, jelen sorok írója szerint, igazán hibátlanul és máig érvényes módon Láncki Andrásnak sikerült megfogalmaznia. Érdemes írását⁶ kicsit hosszabban idézni, mivel – túl azon, hogy önmagában is igen fontos – gyakorlatilag tökéletes kulcsot nyújt a *Budapest angyala* „titkához”, egyenesen elvezet minket a mű érzelmi-értelmi centrumába. Olyannyira, hogy ha valakinek tréfás kedve lenne, akár mint tömör *Budapest angyala*-recenziót is közölhetné valahol. Láncki tehát így ír: „A szovjet típusú kommunista politikai intézményrendszer 1989-ben megbukott. A nyugati politikai minták másolásával, illetve a belső hatalmi harc kompromisszumait tükröző új alkotmányos rend bevezetésével a magyar politikai osztály olyan kiegyezést hozott létre, amely alkalmas volt a stabilitás fenntartására, de egyben megakadályozta a kommunista politikai gondolkodás intellektuális gyökereinek felszámolását. Nem véletlenül nevezik posztkommunistának a volt szovjet kommunizmus romjain kialakult berendezkedést. A posztkommunizmus a világtörténelem egyik legkülönösebb képződménye: kentaur, amely egyesíti a kommunizmus ideologikus-utópikus humanista ábrándjait, történelem-, tudás- és erkölcsfelfogását a demokrácia és a kapitalista típusú gazdaság legrosszabb vonásaival. Az így kialakult helyzet morálisan szinte elviselhetetlen.”

Valójában pontosan ez a „morálisan elviselhetetlen” az, amivel Angyal János '88-ban, egy különös szikrától lángra kapva, még pocakosan, idősödve is szembe akar szállni – és nagyon úgy tűnik, hogy ezúttal nincs az a „békés átmenet” (mármint tényleg nincs: nem létezik ilyes-

⁶ LÁNCKI András: *A posztkommunizmus ellen* = Uő.: *Az utópia mint hagyomány*, Attraktor, Máriabesnyő-Gödöllő, 2005.

mi a képregény lapjain), ami megállíthatná. Nincs Gorbacsov, sem pedig glasznosztj; van viszont valami tisztaság, egyenesség, egy egyszerre diadalmas és természetes *elviselhetőség*.

Igazán semmi különös – csak maga a normalitás.

Hogy pedig a történet mind ritmusában, mind (el)hihetetlen eseményeiben, deus ex machinában és érzékenyen felépített színvilágában káprázatszerűre komponált, és végül a – főként érzelmi – „káoszmoszt” (Tilo Schabert) is létrehozó utolsó harmadában, a „rubedóban” egészen pontosan mi és hogyan történik, azt inkább nem árulnám el.

A *Budapest angyala* egy minden tekintetben a reális és elképzelt határán egyensúlyozó, egyszerre fájdalmas és reménnyel teli, nyers és költői mű; nem tankönyvbe illő, statikus és vérszegény elősorolása mindannak, „amit ’56-ról tudni érdemes” – tehát nem az ’56-os képregény –, hanem valami sokkal több annál. Oly módon ered „a Forradalom nyomába”, hogy mindvégig annak jelenére, szívére-lelkére kérdez rá, a tiszta lendületre, az „angyali szikrára” – egy lépést sem tágítva mellőlünk közben. *Harcias hittől átfűtött*, nyílt és férfias, igen szép történet született. Egy jobboldali képregény.⁷

Az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó Horvát Királyság jadríjai világítótornya a Szent Antal-csatorna bejáratánál, 1913 (*Fortepan*)

⁷ A képregény a mai Magyarországon egyértelműen elfogadott közlési formának (képtípusnak, médiumnak) számít, még ha elismertnek, pláne széles körben népszerűnek nem is. Mint ahogy jobboldali „műfajnak” sem, ha lehet ilyet mondani – márpedig lehet: a népszerű-mainstream, szórakoztató berkekből kitorve a hazai képregény gyakorlatilag *mindig* baloldali, kvázi-baloldali, olykor kifejezetten forradalmi(nak szánt) kezdeményezések környezetében bukkan fel. Illetve bukkant fel – eddig.